

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

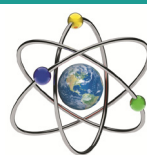
№1(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 444 sahifa,
20-yanvar, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini maktab ta'limiga tayyorligini aniqlash	16
<i>Akramova Dildora Ergashboy qizi</i>	
Bola tarbiyasida o'yinning ahamiyati	21
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, O'ktamova Nasiba Ravshan qizi</i>	
O'quvchilarning loyiha-tadqiqot faoliyatini tashkil etishning ilmiy asoslari	25
<i>Sobirova Nilufar Azimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etish	29
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, Ko'zibayeva Nasiba O'tkir qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiyani rivojlantirish texnologiyalari	32
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, Allaberdiyeva Mardona O'tkirbek qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni jismoniy tarbiyalash mazmuni va vazifalari.....	37
<i>Choriyeva Durdona Anvarovna, Mirsharfova Shahinabegim Saidabbos qizi</i>	
Gandbolchi sportchilarni jismoniy tayyorgarligida harakatli o'yinlarning tarbiyaviy rivojlantiruvchi vazifalari	41
<i>Ibodullayeva Munira Atabek qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda dars samaradorligini oshirishda noan'anaviy usullardan foydalanish samaradorligi.....	44
<i>Yusufaliyeva Gulnora Abduraxmonovna</i>	
Modern Requirements for a Teacher's Pedagogical Skills in the Context of Digital Transformation in Education.....	49
<i>Abira Bakhramova</i>	
Ta'lim muassasalarida o'smir yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil etishga yordam beruvchi pedagogik omillar va shart-sharoitlar	54
<i>Artikova Gulnoza Xasanovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiya berishning nazariy-pedagogik asoslari	57
<i>Mamadaliyeva Nilufar Bahodirovna</i>	
Kognitiv lingvistika va konseptologiya masalalari	60
<i>Meyliqulova Manzura Abdullayevna</i>	
Developing Law Students' Writing Competence Through the IRAC Method in Legal English Classes: A Comprehensive Study at TSUL.....	63
<i>Noila Mustafojeva</i>	
Tarixiy obidalarining restavratsiya jarayonlarining o'rganilish tarixi	67
<i>Ochilov Davron Bahodir o'g'li</i>	
Oliy ta'limda baholash jarayonini avtomatlashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanishi.....	72
<i>Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Mamadaliyeva Kamolaxon Xayrullo qizi</i>	
Tabiiy yorug'lik va barqaror energiya manbalarini integratsiyalashgan mini home loyihasi.....	76
<i>Djuraboyev Maqsudbek Karimbek o'g'li, Qodirjonov Oyatillo Abdulboqi o'g'li</i>	
Talabalarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishda madaniy meros vositalarining pedagogik ahamiyati.....	80
<i>Rajabova Matluba Toshkentboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining umummadaniy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari.....	83
<i>Saidova Nigora Olimovna, Jo'rayeva Nilufar Rustamjon qizi</i>	
Raqamli kommunikatsiyalarni o'smirlar shaxsiyatining rivojlanishiga ta'siri	86
<i>Shomurotova Nigoraxon Nabijonovna</i>	
Talabalarning chizma geometriya fanini mustaqil bilish faoliyatiga oid kompetensiyalarini "Visio" dasturi vositasida rivojlantirish metodikasi	90
<i>Tashimov Nurlan Erpolatovich</i>	

Shaxslararo munosabatlar – ijtimoiy pedagogik muammo sifatida.....	94
Uralova Muxabbat Sanjar qizi	
O'zbek tili darslarida raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish tajribasi	98
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Психологическая готовность разведенных людей к вступлению в новый брак и приоритеты при выборе партнера.....	101
Саидвалиева Шодия Рихсихужа кизи	
Воспитание любви к прекрасному у дошкольников в развивающей предметно-пространственной среде: теоретико-методический аспект.....	107
Терехова Ольга Евгеньевна, Темирова Барно Кёмхоновна	
Методика формирования наблюдательности у детей 6–7 лет в процессе целенаправленных прогулок-наблюдений.....	111
Терехова Ольга Евгеньевна, Шокиржоновна Мохира Илхомжон кизи	
Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash texnologiyalari	115
Artikbayeva Aziza Abror qizi	
Zamonaviy darslarda guruhlarda ishlash metodikasi	118
Berdiyeva Lobar Norqobulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faol rivojlantiruvchi muhitni tashkil etishda STEAM ta'lim texnologiyasidan foydalanish.....	120
Esanova Maysara Umirovna	
Logopediyada axborot texnologiyalarini qo'llash metodlari	124
Feruza Yusupova Akildjanovna	
Axborot texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi o'rni va rivojlanish bosqichlari.....	130
Qodirov Farrux Ergash o'g'li, Allanazarova Anora Muxobir qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-ijodiy kompetentsiyalarini rivojlantirish	134
Umarov Xusniddin	
Bo'lajak talabalarining individual yondashuv asosida kasbiy-ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish	138
Arslonova Gulsora Kurbonovna	
Ona tili darslarida til kompetentsiyasini kognitiv-semantik yondashuv asosida shakllantirish	142
Mo'minova Go'zalxon G'ulamjanovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	147
Maxliyo Turotova Erkin qizi	
Talabalarining kreativligini musiqiy-nazariy fanlar vositasida oshirish samaradorligi	153
Urinova Sabina Shuxrat qizi	
Imijning ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida talqini	160
Jo'rayeva Sohibjamol Norqobilovna	
Inklyuziv kompetensiya tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari	163
Abdubannobova Mahliyo Abdurashid qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy-emotsional kompetentsiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	167
Abdurasulova Dilnoza Abdug'ani qizi	
Muxammas (taxmis) janrining o'zbek she'riyatidagi tarixiy taraqqiyoti va zamonaviy poetik talqinlari	170
Avazova Sitara	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar hamkorining asosiy shakllari.....	173
Babayeva Dono Razzakovna, Erkinova Madinabonu Otabek qizi, Xolmatova O'g'li Tojiddin qizi	
Yangi taraqqiyot davrida talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida	177
Botirova Zohida Doniyor qizi	
Logoritmikada sportga asoslangan o'yinlar	180
Dilfuza Ochilova Zayniddinovna	
Jismoniy tarbiyaning o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ta'siri (Andijon shahridagi Prezident maktabi tajribasi asosida).....	184
Ibragimov Shuhratbek Iminjonovich	

Bolajak tarbiyachilarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashda integrativ yondashuvning zaruriyati	188
Karimova Feruzaxon Zakirovna	
Effective Techniques of Teaching Foreign Language Classes: a Sample of The 4CS Method	191
Khaitmuratova Zarina Sobirdjanovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual imkoniyatlarini tabiat bilan tanishtirish orqali shakllantirish ..	193
Maxmudova Durdona Mirkarimovna	
O'quvchilarning kasbiy ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari	196
Mutallibjonov Ma'rufjon	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni kun tartibini to'g'ri tashkil etish	200
Muxtorova Mohira Ma'rufjon qizi	
Aksiologik yondashuv asosida altruistik ko'nikmalarni shakllantirish jarayonida ijtimoiy faoliyatni amalga oshirish	204
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi	
O'smirlarda agressiv xulq-atvorini psixologik o'rganishning o'ziga xos xususiyatlari	207
Norqulova Dildora Shavkat qizi	
Raqamlashtirish jarayonida bo'lajak muhandislarni ishlab chiqarish-texnologik faoliyatiga tayyorlashning dasturiy-metodik ta'minoti	211
Nurov O'tkir Xudoyberdiyevich	
Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etilish	214
O'roqova Zilola Salomovna	
Pedagogika ta'lim yo'nalishi talabalarida amaliy tayyorgarlik tushunchasi va uning mazmun-mohiyati.....	217
Qaramanov Obid Xudayberdiyevich	
Pedagoglar uchun sun'iy intellekt asosidagi shaxsiylashtirilgan ta'lim imkoniyatlari	221
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich	
Talabalarda psixologik moslashuvchanlikda refleksiya mohiyati va kognitiv qobiliyatni rivojlantirish samaradorligi.....	226
Ravshanova Nargiza Norboyevna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida integrallashgan mashg'ulotlarni tashkil etish	230
S. Irisova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida marketing faoliyatini tizimli tashkil etishning nazariy asoslari	233
Sadikova Dilafuz Xusanovna, Qo'chqorova Munisa Anvar qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning dialogik nutqini xalq ertaklari asosida rivojlantirish	237
Seitmuratova Venera Jumamuratovna, Abduraufova Muxayyo Xabibullo qizi	
Bolalarni maktabga tayyorlashda psixologik yondashuv	241
Seitmuratova Venera Jumamuratovna, Sanoqulova Gulasal Nurillo qizi	
Sun'iy intellektni tibbiy oliy ta'lim o'quv dasturlarini ishlab chiqishda qo'llash: innovatsion yondashuvlar va tajribalar	246
Toxirova Farida Olimjonovna	
Talabalarni estetik tarbiyalashda milliy xalq o'yinlaridan foydalanish modeli.....	251
Usarov Murodjon Mamarasul o'g'li	
Xalqaro kimyo olimpiadalariga o'quvchilarni tayyorlashda xalqaro baholash tadqiqotlariga asoslangan kreativ topshiriqlar va fanlararo integratsiyadan foydalanish metodikasi	254
Usmanov Baxtiyor Xabibullayevich	
Xoja (Sayyid Poshshoxoja ibn Abdulvahhobxo'ja) va uning asarlarining o'zbek nasridagi o'ri va ahamiyati.....	258
Valijonova Mahzunabonu	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari boshqaruvida diversifikatsiya: tizimli yondashuv va rivojlanish strategiyalari	261
Xakimova Sevara Shavkat qizi	
STEAM texnologiyasini nodavlat ta'lim tashkilotlarida ommalashtirishning ijobiy tomonlari.....	264
Xalokova Maksudaxon Ergashevna, Melnikova Zaynura	
Muhammad Sodik Qoshg'ariy asarlarida ma'naviy-axloqiy tarbiya nazariyasi.....	267
Moxira Niyozqulova Nuraliyevna	

Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ona tili fanini o'qitish kompetentligini rivojlantirish metodikasi (AQSh tajribasi).....	270
<i>Olimjonova Dilnavoz Maribjon qizi</i>	
Xalqaro baholash dasturlari mohiyati va ahamiyati	274
<i>Vohidova Ibodot Hurmatullayevna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim-tarbiya jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.....	277
<i>Xujamiyarov Sa'dullo Choriyevich</i>	
Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida jamoatchilik nazorati samaradorligini oshirish mexanizmlarini takomillashtirish.....	281
<i>Xusanova Dilraboixon Botiraliyevna</i>	
Talabalarining jismoniy tayyorgarligida suzish mashg'ulotlarining ta'siri	285
<i>Zuxriddin Nasibovich Boboshev</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni milliy-ma'naviy qadryatlar asosida tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari	289
<i>Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyevich, Dadabayev Akramjon Askaraliyevich</i>	
Использование чат-ботов в образовательном процессе.....	294
<i>Мадаминова Наргизахон Жахонгир кизи</i>	
Формирование гендерной культуры детей старшего дошкольного возраста в контексте государственной стратегии Узбекистана	298
<i>Намазбаева Лола Закировна, Тиллабаева Малика Хабибуллаевна</i>	
STEAM технологии в дошкольном образовании	302
<i>Садикова Дилафруз Хусановна</i>	
Системная модель социально-эмоционального обучения в Узбекистане: интеграция подходов, основанных на школьном образовании и партнерстве семьи и школы	307
<i>Санакулова Нигора</i>	
Oila qurish yoshidagi talabalar psixologik xususiyatlari.....	311
<i>Qo'ziyeva Gulzoda Shermat qizi</i>	
Ingliz tili nutq faoliyati turlarini rivojlantirishda leksik-assotsiativ tarmoqlardan foydalanishning lingvodidaktik asoslari.....	315
<i>Mirzakamolova Maftuna Rahimjon qizi</i>	
Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari.....	318
<i>Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda ona tili mashqlarining roli	321
<i>Boltayeva Guzal Tolibovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning kreativ kompetensiyalarini rivojlantirish	324
<i>Ziyayeva Umida Turaxodjayevna</i>	
Maktabgacha hamda boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar jismoniy tarbiyasi tizimini modernizatsiya qilishning innovatsion istiqbollari	327
<i>A'zamov Ruhullo Mahmudjon o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinflarda informatika fanini o'qitishning maqsadlari va vazifalari.....	333
<i>Alikulova Bibisora Abdulvokhobovna</i>	
Bola shaxsini rivojlantirishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarning pedagogik ahamiyati	336
<i>Azimova Dilnoza Sherzodovna</i>	
Raqamli didaktika sharoitida oliy ta'limni raqamlashtirishning nazariy asoslari va pedagogik xususiyatlari	339
<i>Berdikulova Shaxnoza Erkinjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining aqliy qobiliyatini shakllantirishda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarda shaxmat o'yinidan foydalanish imkoniyatlar	343
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i>	

O'zbek tilidagi "kasb-hunar" va "lavozim-amal" konseptlarining hozirgi zamon o'zbek tili konseptosferasidagi o'rni	348
Dexqonova Muattarxon Ilxomovna	
O'quv jarayonida ijtimoiy tarmoqlar orqali bilim almashishning didaktik imkoniyatlari va metodologik asoslari	352
Ernazarov Alisher Ergashevich, Pimkulova Stora Boltayevna	
"Intellekt xarita" yordamida o'quvchilarga qattiq jismlarning solishtirma issiqlik sig'imini mavzusini tushuntirish va ularning to'la fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish	358
Eshboboyeva Muxlisa Zavqiy qizi	
Inklyuziv ta'lim texnologiyalari	363
Fayzullayeva Shoira Shorahmatovna	
Oliy pedagogik ta'lim tizimida hamkorlikda ta'lim nazariyasi va amaliyoti	366
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	
Hikoya tuzishga o'rgatish maktabgacha yoshdagi bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirishning muhim vositasi sifatida	369
Imixanova Nodira Saidburxon qizi	
Professional Competency Development of Future English Language Teachers: A Framework for the 21 st Century	374
Kamoldin Tadjiboyev	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	378
Nosirova Dilfuza	
Inklyuziv sinf muhitida zaif eshituvchi bolalar bilan musiqa mashg'ulotlarini tashkil etishning nazariy yondashuvlari	383
Qizlarxon Isomova	
Raqamli ta'lim muhitida mustaqil ta'limni rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalar	389
Shabdullayeva Lazokatxon Orifbekovna	
Boshlang'ich sinflarda perimetr, yuza va hajmni o'rganish metodikasi samaradorligini shakllantirish	392
Shodmonova Madina Otabek qizi	
Chiziqli operatorlarning spektral xossalari	398
Sultonboyeva Zuhra Bobomurod qizi	
Qisqa masofaga yuguruvchilar ish qobiliyatini oshirish usullari	402
Utayev Z. M.	
Neyropedagogik yondashuv asosida 9–11 yoshli o'quvchilarda ingliz tilida matnni o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda ijro funksiyalarining o'rni	408
Xolboyeva Nodiraxon Abdumalik qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash muammosining dolzarbligi	413
Yo'ldosheva Dilnura Nizomjon qizi	
Bo'lg'usi tarbiyachilarda grafik organayzerlar vositasida ekologik tarbiyani shakllantirish usullari	416
O. Xo'janiyozova, Yuldashova Sanamjon Bobomurod qizi	
Взаимодействие воспитателей и родителей в процессе формирования нравственных представлений дошкольников	419
Жураева Наргиза Таировна, Абдуллаева Халимахон Дилёрна	
Развитие государственно-частного партнёрства в сфере дошкольного образования Республики Узбекистан	423
Курбанова Нуржамал Бахбергеновна	
Talaba qizlarning jismoniy va funksional tayyorgarligini shakllantirishning ilmiy metodologik asoslari	426
M. M. Ma'rufov, Sh. R. Ma'rufova	
Развитие языковых навыков у дошкольников через игровые методы обучения английскому языку	430
Садикова Шоиста Акбаровна	

“Узбекский текст в русской литературе XX–XXI веков...”	433
Сулаймонова Дурдонахон Равшан кизи, Иванова Ирина Николаевна	
Механизмы использования цифровых педагогических технологий для обеспечения непрерывности образовательного процесса учащихся начальных классов в условиях длительного лечения.....	437
Турсунова Д. З., Холлиева Н. Х.	
Патриотическое воспитание будущих педагогов: совершенствование методики формирования любви к родине в условиях профессиональной подготовки	440
Шарипова Холида Дехкановна	

HIKOYA TUZISHGA O'RGATISH MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING BOG'LANISHLI NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING MUHIM VOSITASI SIFATIDA

Imixanova Nodira Saidburxon qizi
NamDPI mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va o'qitishning asosiy vazifalaridan biri nutq va og'zaki muloqotni rivojlantirish ekanligi va ularni hikoya tuzishga o'rgatish orqali bog'lanishli nutqini rivojlantirish mumkinligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: hikoya, nutq faoliyati, bog'lanishli nutq, dialog, monolog mimika, imo-ishoralar, intonatsiya, ovoz tembri, ijodiy hikoya, qayta hikoya qilish.

Abstract: This article talks about the fact that one of the main tasks of raising and teaching preschool children is the development of speech and oral communication, and it is possible to develop connected speech by teaching them to compose a story.

Key words: story, speech activity, connected speech, dialogue, monologue, mimicry, gestures, intonation, tone of voice, creative story, retelling.

Аннотация: В данной статье говорится о том, что одной из основных задач воспитания и обучения детей дошкольного возраста является развитие речи и устного общения, а развивать связную речь можно, обучая их составлять рассказ.

Ключевые слова: рассказ, речевая деятельность, связная речь, диалог, монолог, мимика, жесты, интонация, тон голоса, творческий рассказ, пересказ.

KIRISH

Hikoya – badiiy adabiyotda kichik epik janr, hayot hodisalari ixcham ifoda etiladigan nasriy asar hisoblanadi. Jahon adabiyotida hikoya qadim an'analarga ega. O'tmishda hikoya folklor asarlari tarkibida bayon unsuri bo'lib ishtirok etgan. Mustaqil janr sifatida faqat yozma adabiyotda shakllangan.

“Hikoya” atamasi kengroq ma'noda biror voqeani gapirib berishni ham anglatadi. Hikoya inson hayotida yuz bergan ixcham voqeani lo'nda ifodalashga mo'ljallangan bo'lib, unda shu voqeaga qadar personaj hayotida nima bo'lgan, qanday ro'y bergan, kim bilan – bular to'g'risida ma'lumot berish shart emas. Juda zarur bo'lsa, ayrim detallar orqali ishora qilinishi mumkin. Ixchamlik hikoyaning muhim belgisi, lekin unda personaj hayotidan birgina lavha, uzoq davrlik voqealar, personajlarning butun umr yo'li, bir emas, bir necha odamlar taqdiri, xarakterning shakllanish jarayoni, ruhiy holatlarning almashinib turishi, muhim fazilat bo'lib qolishi mumkin. Biroq har qanday ko'rinishda ham tasvir siqiq tarzda beriladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar tuzadigan hikoyalar ushbu adabiy tur bilan aynan bir xil bo'lmasa-da, lekin ijodiy qobiliyat va bog'lanishli nutqni rivojlantirishi natijasida aynan hikoya janrining yaratilishiga xizmat qiluvchi kichik matnlar hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va o'qitishning asosiy vazifalaridan biri nutq va og'zaki muloqotni rivojlantirishdir. Ona tilini bilish nafaqat gapni to'g'ri tuzish, balki har qanday hodisa, hodisa yoki hodisalar ketma-ketligi haqida gapira olish qobiliyatidir. Bu izchil nutq bolaga ijtimoiy va shaxsiy salohiyatni to'liq ro'yobga chiqarishga imkon beradi, chunki izchil nutq odamlar o'rtasidagi muloqot va o'zaro ta'sirning asosi bo'lib, ularsiz shaxsning normal aqliy rivojlanishi va faoliyati mumkin emas. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisi maktab o'quv dasturini muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun, masalan, suhbat qurish, o'z fikrlarini izchil ifodalash va muayyan mavzu bo'yicha qisqa matn tuzish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishi kerak. Shunday qilib, matn bilan malakali ishlash qobiliyati inson uchun asosiy narsalardan biridir. Shunga asoslanib, hozirgi vaqtda maktab-

gacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari oldida maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil va bog'lanishli nutqni shakllantirish asosiy vazifa bo'lib turibdi, bu esa o'z navbatida matnni idrok etish, uni takrorlash va o'z hikoyachalarini yaratish qobiliyatini nazarda tutadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bog'lanishli nutqni rivojlantirish masalalari har doim ham dolzarb bo'lib kelgan, va uning muammolari bilan ko'plab tadqiqotchilar shug'ullangan. Jumladan, rus olimlari L.S.Vygotskiy ^[1], S.L. Rubinshteyn ^[2], F.A. Soxin ^[3], V.V.Gerbova ^[4], E.P. Korotkova ^[5] va boshqalar aynan shu masala yuzasidan tadqiqotlar olib borishgan.

Ularning ta'kidlashicha, 4 yoshli katta maktabgacha yoshda bolaning eng muhim aqliy jarayonlari eng jadal rivojlanadi, ular orasida kognitiv jarayonlar asosiy o'rinni egallaydi. Ular izchil nutqni yanada shakllantirishga va maktabda muvaffaqiyatli o'qishga hissa qo'shadilar. Bolalar o'z ona tilini puxta egallashlari uchun ularning nutq faoliyatida faol bo'lishlari, muloqot qilish maqsadida, o'z fikrlarini idrok etish va gapirish orqali ifodalashlari uchun sharoit yaratilishi kerak. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, muammoga qiziqish ortib borayotganiga qaramay, maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil nutqning rivojlanish darajasi yetarli emas. Muvaffaqiyatli nutqni rivojlantirish xususiyatlarini o'rganish, maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq faoliyatini rivojlantirishning tegishli usullari, shakl va vositalarini izlash bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biridir.

Bog'lanishli nutqning asosiy xususiyati uning semantik jihatdan batafsil bayoni bo'lib, u muloqot va o'zaro tushunishni ta'minlaydi. Bog'lanishli nutqning asosiy vazifasi kommunikativdir. U bayonning ikki asosiy shakli – dialog va monolog orqali amalga oshiriladi. Har bir shakl o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, uni shakllantirish usulini belgilaydi. Nutqni rivojlantirishning yetakchi vazifasi bolalarda izchil nutqning ushbu shakllarini bir vaqtning o'zida rivojlantirishdir. Ushbu shakllar umuman nutqni rivojlantirish bo'yicha pedagogik ishlar tizimida markaziy o'rinni egallaydi va buni amaliy tilni egallash vositasi sifatida maqsad deb hisoblash mumkin.

A.R.Luriya ^[6], S.L.Rubinshteyn ^[2] va V.P.Gluxov ^[7] dialogik nutqni ikki yoki undan ortiq suhbatdoshlar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri muloqot paytida paydo bo'lgan va asosiy mulohazalar almashinuvidan iborat bo'lgan birlamchi bo'lgan nutq shakli sifatida tasniflaydi^[8].

Dialogik nutqning monologdan o'ziga xos xususiyatlari bor. Bu, birinchi navbatda, suhbatdoshlarning emosional holati, ularning mimika, imo-ishoralar, intonatsiya va ovoz temblarlari bilan bir-biriga ta'siri bilan izohlanadi^[9].

Dialogik va monolog nutqni taqqoslaydigan bo'lsak, monolog bir shaxsning aynan bog'lanishli, izchil nutqi sifatida qaraladi, uning kommunikativ maqsadi voqelikka mos keladigan har qanday fakt yoki hodisalar haqida gapirishdir^[8].

A.R.Luriyaning^[6] so'zlariga ko'ra, monologik nutqning asosiy xususiyatlari quyidagilardir: gaplarning bir tomonlama va uzluksizligi, mustaqillik, kenglik, taqdim etishning mantiqiy ketma-ketligi, tinglovchiga e'tibor qaratish orqali mazmunning shartlilik, og'zaki bo'lmagan uzatish vositalaridan cheklangan foydalanish. Nutqning bu shaklining o'ziga xos xususiyati shundaki, uning mazmuni, qoida tariqasida, oldindan belgilab qo'yilgan va oldindan rejalashtirilgan bo'ladi.

Monologik nutq, deydi A.A.Leontiev, ma'lum bir nutq funksiyasini bajaradi va nutq faoliyatining maxsus shaklidir. Unda til tizimining bir qator komponentlari: lug'at, grammatik munosabatlarni ifodalash usuli, so'z va shakl yasallishi, shuningdek, sintaktik vositalardan foydalaniladi va umumlashtiriladi^[10].

Shu bilan birga, monolog nutqda bayonning maqsadi izchil, oldindan rejalashtirilgan taqdimotda amalga oshiriladi. Muvaffaqiyatli, batafsil bayonlarni amalga oshirish, tuzilgan dasturni nutq faoliyatining butun davri uchun xotirada saqlashni, eshitish va vizual idrok etish asosida nutq faoliyatining barcha jarayonlarini nazorat qilishni talab qiladi. Dialogik nutqni monologik nutq bilan solishtirganda shuni ta'kidlash mumkinki, monologik ko'proq kontekstli va to'liqroq shaklda, diqqat bilan tanlangan adekvat leksik vositalar va turli xil sintaktik tuzilmalardan foydalangan holda taqdim etiladi. Bundan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, monologik nutq izchillik va mantiqiylikka, taqdimotning to'liqligi va izchilligiga, kompozitsion dizaynga ega bo'ladi - bular uning kontekstual va uzluksiz tabiatidan kelib chiqadigan eng muhim sifatlaridir.

S.L.Rubinshteyn o'z asarlarida izchil nutqni "tinglovchi yoki o'quvchi uchun tushunariligi nuqtai nazaridan ma'ruzachi yoki yozuvchining fikrlarini nutqiy shakllantirishning yetariligi" deb hisoblaydi. Ya'ni, izchil nutqning asosiy xususiyati uning suhbatdosh uchun tushunariligidir.

Ijodiy nutq – grammatik jihatdan to'g'ri tuzilgan gap, o'zaro bog'langan fikrlarning aniq va aniq so'zlar bilan ifodalanishidir. Gapning qaysi shaklidan (monolog yoki dialogik nutq) qat'i nazar, nutq faoliyatining asosiy sharti izchillikdir. Muvofiqlik va mantiqiylik, taqdimotning to'liqligi va izchilligi, kompozitsion dizayn monolog nutqning eng muhim sifatlaridir.

A.A.Leontievning ta'kidlashicha, "aytish" - bu kommunikativ birlik (alohida jumladan butun matnga), mazmuni, intonatsiyasi bo'yicha to'liq va ma'lum bir grammatik yoki kompozitsion tuzilish bilan tavsiflanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda muammoga doir me'yoriy-huquqiy hujjatlar, pedagogik-psixologik va metodik adabiyotlarni o'rganish, tizimli-struktur tahlil, kuzatish, suhbat, maxsus pedagogik-psixologik metodikalar, tajriba-sinov, matematik-statistik usullardan foydalanilgan.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Kengaytirilgan nutqning har qanday turining xususiyatlariga quyidagilar kiradi: mavzu va kommunikativ vazifaga muvofiq xabarning izchilligi va mantiqiy-semantik tashkil etilishi. Taqdimot ketma-ketligi, shuningdek, batafsil bayonotlarning eng muhim xususiyati hisoblanadi, chunki ketma-ketlikka rioya qilmaslik har doim xabarning izchilligiga salbiy ta'sir qiladi.

Adabiy manbalarda og'zaki izchil nutqning mezonlari muhokama qilinadi: hikoya qismlari bir-biriga ma'no jihatdan bog'liq bo'lishi kerak, gaplar mantiqiy va grammatik jihatdan izchil tuzilishi kerak, so'zlovchining fikrini ifodalashda nutq qismlari (a'zolari) orasidagi bog'lanishdan foydalanish kerak. Bayonotning mantiqiy-semantik tashkiloti predmet-semantik va mantiqiy aloqalarni o'z ichiga oladi. Voqelik obyektlari, ularning aloqalari va munosabatlarining adekvat aks etishi bayonlarning subyekt-semantik tashkil etilishida aks etadi; fikrlarni taqdim etish jarayonining aks ettirilishi ularning mantiqiy tashkil etilishida namoyon bo'ladi.

Bolalarning nutq harakatlaridan xabardorligi izchil nutqda aniq namoyon bo'ladi. O'z bayonotlarini erkin tartibga solib, ular fikrlarni ifodalash mantiqini va nutq taqdimotining uyg'unligini tushunishlari kerak. Mukammal nutqni shakllantirish uchun bolalar faoliyatini tashkil qilishda tarbiyachi zamonaviy tilshunoslik tamoyillariga amal qilishi kerak. Sababi tilshunoslik asoslarini bilmasdan, u bolalar uchun ertakning malakali namunasini yaratmaydi va maktabgacha yoshdagi bolalarni dastur talablariga javob beradigan va ularni maktabga tayyorlashga hissa qo'shadigan hikoyalarni to'g'ri tuzishga o'rgata olmaydi.

E.I.Tixeyeva monologlarning to'rt turini ajratib ko'rsatadi: tasvirlash, ma'lumot berish, muhokama qilish va aralash ^[11].

Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil nutqni rivojlantirish xususiyatlari va shartlari O.S.Ushakova, A.A.Leontyeva, F.A.Soxina, E.M.Strunina, V.V.Gerbova, A.M.Borodich va boshqalar^[4,12,13]ning asarlarida maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil nutqni rivojlantirish xususiyatlari qayd etilgan. Bolalarning izchil nutqi tarbiyachilar va ota-onalarning alohida e'tiboriga ega bo'lishi kerak, chunki maktabgacha yoshdagi bolalar kattalarga, shu jumladan, kattalarning nutqiga taqlid qilishga moyildirlar, ammo bu taqlid o'quv va tarbiyaviy xarakterga ega bo'lishi kerak.

Tarbiyachining nutqi ravon, ifodali, sof, boy bo'lishi kerak va u juda yaxshi gapirishi kerak, chunki bolalar nafaqat uning aytganlarini, balki qanday gapirayotganini ham diqqat bilan tinglashadi. Vaqt o'tishi bilan bolaning nutqi o'zgaradi va uning turli shakllari rivojlana boshlaydi. Afsuski, hamma bolalar nutqni muvaffaqiyatli o'zlashtira olmaydi. Ba'zida og'zaki nutqni rivojlantirish jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalar ba'zi qiyinchiliklarni boshdan kechirishadi, nutqning normal rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan bir qator nutq og'ishlari paydo bo'ladi. Shuning uchun buni ehtiyotkorlik bilan davolash va ularni o'z vaqtida yo'q qilish juda muhimdir. Aks holda, nutqdagi bunday og'ishlar bolaning aqliy rivojlanishida og'ishlarga olib keladi.

Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil nutqni rivojlantirish jarayonida turli xil nutq faoliyati turlaridan foydalanish mumkin. Masalan, qayta hikoya qilish, rasmni, atrofdagi haqiqatni, tabiat hodisalarini tasvirlash. Bu, shuningdek, katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng jozibador bo'lgan rasmlarga asoslangan ijodiy hikoyalar va suhbatlar yaratishni o'z ichiga oladi. Bolalarning o'z fikrlarini izchil ifodalash qobiliyatini rivojlantirish uchun ularga jumalarni to'g'ri tuzishni o'rgatish kerak.

Syujetli rasmlar asosida hikoyalar tuzish bolalar nutqini rivojlantirishda muhim bo'lib, keyinchalik boy va to'g'ri bo'ladi. Bolada o'z fikrlarini nutqda to'g'ri ifodalash istagini uyg'otish uchun uni qiziqtirish, o'z fikrlarini ifoda etishga undash va bu istak asosida izchil nutqni o'rgatish va rivojlantirish dasturini tuzish kerak. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil nutqning rivojlanishi ancha yuqori darajaga etadi.

F.A.Soxina, O.S.Ushakova va boshqalarning tadqiqotlarida. katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda izchil nutq allaqachon yaxshi rivojlangan va yuqori darajada ekanligini ko'rsatdi ^[14].

Bu yoshda lug'at 4000 ga yaqin so'zlarga etadi, bolalar bu so'zlarni iboralarga osongina kiritadilar va murakkab grammatik tuzilmalarni osongina tuzadilar. Oddiy umumiy, murakkab va murakkab gaplarni ifodalash malakalari ortadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar savollarga aniq, qisqa yoki batafsil javob berishadi (agar kerak bo'lsa). Ular ma'lum bir algoritimga muvofiq taklif qilingan mavzu bo'yicha tavsif va syujetli hikoyani juda izchil va aniq tuza oladilar, mantiqiy aloqalarni kuzatish va badiiy ifoda vositalaridan foydalangan holda fikrlash hikoyalarni yaxshi o'zlashtira boshlaydilar.

Aqliy faoliyatni takomillashtirish asosi – bu bolalarning g'oyalarini rivojlantirish va umumlashtirish orqali umumiy tushunchalarni shakllantirish, xulosalar chiqarish, fikr bildirish va xulosalar chiqarish, shuningdek savollarni shakllantirish, tegishli mulohazalarni gapirish, suhbatdoshning javobini to'g'rilash va to'ldirishdir.

Aqliy operatsiyalarni takomillashtirish jarayonida bolalar muloqotining mazmuni va shakllarida o'zgarishlar ro'y beradi va obyektlar yoki hodisalardagi eng muhim xususiyatlarni ajratib olish qobiliyati paydo bo'ladi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalar suhbatlarda faol ishtirok etadilar: ular bahslashadilar, mulohaza yuritadilar, o'z fikrlarini himoya qiladilar, do'stlarini ishortiradilar. Ularning ifodalari va mulohazalari predmet yoki hodisalarni nomlash va ularning sifatlarini to'liq o'tkazmaslik bilan cheklanib qolmay, balki ko'proq xarakterli xususiyatlar va xususiyatlarni ajratib turadi, obyektlar yoki hodisalarning to'liq batafsil va yetarlicha tahlilini ta'minlaydi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarga aniq, izchil va batafsil javob berib, barcha vazifalarni bajarishga o'rgatish kerak. Ular nafaqat rasmlarga qarashlari va kattalardan keyin takrorlashlari, balki o'quv jarayonida, ya'ni o'qituvchi tomonidan berilgan topshiriqni bajarishda faol ishtirok etishlari kerak.

Monologik nutqning rivojlanishi predmet va hodisalar o'rtasidagi munosabatlar qonuniyatlariga qarab ma'lum bog'lanishlarning o'rnatilishiga ham tayanadi. Kerakli bilimlarni tanlash va ko'proq yoki kamroq mos ifoda shakllarini topish qobiliyatini rivojlantirish nutq faoliyatini rivojlantirishning to'g'ri yo'lidir. Bu yoshda berilgan mavzu bo'yicha izchil va aniq tavsiflovchi hikoya tuzish qobiliyati o'zini namoyon qila boshlaydi. Ammo shuni unutmasligimiz kerakki, katta maktabgacha yoshdagi bolalar hali ham tarbiyachining yordamiga muhtoj, chunki hikoya davomida tasvirlangan narsalar yoki hodisalarga hissiy munosabatni yetkazish qobiliyati hali yetarlicha rivojlanmagan. Bolalar nutqini rivojlantirishning asosi nutqni aloqa vositasi sifatida ishlatish qobiliyatini yaxshilashdir. Ushbu muloqot shaklining o'zgarishiga qarab, nutq shakli ham o'zgaradi. Dastlab, bola faqat o'zining yaqin atrofi bilan muloqot qiladi. Keyin bolada nutqning dialogik shaklini yetkazish va ko'rsatishga bo'lgan ehtiyoj paydo bo'ladi; tinglovchilar uchun mo'ljallangan ko'proq yoki kamroq keng semantik butun matn (ta'rif, hikoya) yuzaga keladi.

Bola qanday fikr bildirayotganini tushunish uchun faqat nutqning o'zi yetarli emas, uni faqat maktabgacha yoshdagi bolaning o'ziga xos holatini hisobga olgan holda tiklash mumkin. Bolaning bilim va g'oyalarini kengaytirish va boyitish ularni nutqda to'g'ri ifodalash qobiliyatini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lishi kerak.

Hamkorlikda hikoya qilish – bu kattalar iborani boshlab, bola uni tugatsa, qisqa gaplarning birgalikda qurilishi hisoblanadi. Kichik guruhda - yakka tartibda, o'rta katta guruhda - barcha bolalar bilan.

Turli syujetlarni dramatizatsiya qilish bilan birgalikda hikoya qilish. Hikoya namunasi - bu bolalarga taqlid qilish va olish uchun ochiq bo'lgan obyektning qisqa, jonli tavsifi yoki hodisaning taqdimotidir. Treningning dastlabki bosqichlarida keng qo'llaniladi. Namuna bolaga monologning taxminiy mazmuni, ketma-ketligi va tuzilishini, uning hajmini aytib beradi, lug'at, grammatik shakllar va matn ichidagi muloqot usullarini tanlashni osonlashtiradi. Namuna bolalar erishishi kerak bo'lgan taxminiy natijani ko'rsatadi. U mazmuni va shakli jihatidan qisqa, tushunarli va qiziqarli, jonli va ifodali bo'lishi kerak. Namuna aniq, o'rtacha tezlikda va yetarlicha baland ovozda talaffuz qilinishi kerak. Namuna mazmuni tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi kerak. Hikoya namunasi tahlil qilish - bolalar e'tiborini hikoyaning ketma-ketligi va tuzilishiga jalb qiladi. Ushbu uslub bolalarni har xil turdagi monologlarni qurish bilan tanishtirishga qaratilgan bo'lib, ularga kelajakdagi hikoyalar rejasini aytib beradi. Hikoya rejasi uning mazmuni va ketma-ketligini belgilaydigan 2-3 savoldan iborat. Hikoya konturi hikoyaning barcha turlarida qo'llaniladi. O'yinchoqlar va narsalarni tasvirlashda u tafsilotlarni, xususiyatlarni va sifatarni izchil amalga oshirishga yordam beradi, hikoya qilishda esa - faktlarni tanlash, personajlar tavsifi, harakat joyi va vaqti, syujetning rivojlanishi kerak bo'ladi.

Mukammal hikoya qilishda kontur ko'rinishidagi savollar voqealarni ma'lum bir tartibda eslab qolishga va takrorlashga yordam beradi. Ijodiy hikoya qilishda reja ijodiy muammoni hal qilishni osonlashtiradi, bolaning tasavvurini faollashtiradi va bolaning fikrlarini boshqaradi. Katta guruhda bolalar rejadani chetga chiqishga yo'l qo'yishlari mumkin, kattalar asta-sekin ularni hikoyaning ma'lum bir ketma-ketligiga o'rganadi, mantiqning buzilishi va hikoyaning to'liq emasligiga e'tibor qaratadi. Tayyorlov guruhida bolalar rejani takrorlashlari va hikoyachilarning unga rioya qilishlarini kuzatishlari mumkin.

Hikoya rejasi guruh muhokamasi bilan birga bo'lishi mumkin. Jamoaviy hikoya asosan hikoya qilishga o'rgatishning dastlabki bosqichlarida qo'llaniladi. Kattalar gapni boshlaydi, bola esa davom etadi. Rejani ketma-ket muhokama qilish jarayonida bolalar kattalar bilan birgalikda eng qiziqarli bayonotlarni tanlaydilar va ularni izchil hikoyaga birlashtiradilar. Hikoyani qismlarga bo'lib tuzish - bu hikoyalarning har biri matnning bir qismini (syujetli rasmlar seriyasi) yaratishdir. Ushbu uslub ko'p epizodli rasmlarni tasvirlashda, jamoaviy tajribadan hikoya qilishda, alohida obyektlar va mavzularni aniqlash oson bo'lganda qo'llaniladi. Modellashdirish – katta tayyorgar mavzu guruhlarida qo'llaniladi. Model – bu hodisaning diagrammasi bo'lib, uning tarkibiy elementlari va aloqalari, obyektning eng muhim tomonlari va xususiyatlarini aks ettiradi.

Har xil turdagi modellar qo'llaniladi (3 ta teng bo'lmagan harakatlanuvchi qismga bo'lingan doira, ularning har biri hikoyaning boshlanishi, asosiy qismi va oxirini tasvirlaydi). Birinchidan, model idrok etilgan matn tuzilishining tasviri, keyin esa mustaqil ravishda hikoya tuzish uchun qo'llanma sifatida ishlaydi. Muayyan simbolizm orqali aks ettirilgan sxemalar, shuningdek, o'yinchoqlar, tabiiy narsalar va fasllarning izchil, mantiqiy tavsifi uchun qo'llanma bo'lib xizmat qilishi mumkin. Hikoyaning yoki argumentning har bir qismining boshida paydo bo'ladigan so'z va iboralarni almashtirish uchun mavhum belgilardan foydalanish ham mumkin (geometrik

shakllar: doira - hikoyaning boshi, to'rtburchak - asosiy qism, uchburchak - oxiri). Bolalarga ularning vazifalari tushuntiriladi. Birinchidan, ular tayyor ma'lum matnlar yordamida bunday modellarni qurishni o'rganadilar, so'ngra ular model asosida yangi matnlarni idrok etish, tahlil qilish va takrorlashni o'rganadilar va nihoyat, o'zlarining o'rnini bosuvchi rasmlar asosida o'zlarining hikoyalari va mulohazalarini yaratadilar. Muvofiq nutqni o'rgatish uchun personajlarning sxematik tasvirlari va ular bajaradigan harakatlar qo'llaniladi. Dastlab, badiiy asarlarning tinglangan matnlari qismlarining semantik ketma-ketligining rasm-sxematik rejasi tuziladi. Keyin strelkalar bilan tutashgan belgilar o'rnini bosuvchi chizilgan kartochkalar ko'rinishidagi tayyor elementlardan maket qurish malakalari o'rgatiladi. Keyinchalik, bolalar taklif qilingan model asosida ertaklarni o'ylab topishadi. Asta-sekin, bola mustaqil nutq faoliyatida o'zini yo'naltiradigan matnning mantiqiy ketma-ketligi haqida umumlashtirilgan g'oyalarni rivojlantiradi.

XULOSA

Bolalar monologlarini baholash bolaning hikoya mavzusini ochishini, uning ketma-ketligini, izchilligini, tilning ifodali vositalarini tahlil qilishga qaratilgan. Baholash tarbiyaviy xususiyatga ega. Avvalo, kattalar hikoyaning kuchli tomonlarini ta'kidlaydi, shunda barcha bolalar ulardan o'rganishlari mumkin. Kichik va o'rta guruhlarda baholash rag'batlantiradi, katta guruhlarda esa bolalar hali o'rganishlari kerak bo'lgan narsalarni bilishlari uchun kamchiliklarni ko'rsatadi. Bolalar katta va tayyorgarlik guruhlarida hikoyalarni tahlil qilishda ishtirok etadilar. Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi bolalarni hikoya tuzish va hikoya qilishga o'rgatish usullari xilma-xildir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Выготский, Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте [Текст] / Л. С. Выготский. – М.: ВЛАДОС, 2006. – 367 с
2. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии [Текст]: учеб. пособие для студентов вузов / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2009. – 712 с. 50. Сидо
3. Сохин, Ф. А. Занятия по развитию речи в детском саду [Текст]: книга для воспитателя детского сада / Ф. А. Сохин и др.; под ред. О. С. Ушаковой. – М.: Просвещение, 1993. – 271 с
4. Гербова, В. В. Развитие речи в детском саду [Текст]: программа и метод. рекомендации / В. В. Гербова. – М.: Мозаика-Синтез, 2006. – 56 с.
5. Короткова, Э. П. Обучение детей дошкольного возраста рассказыванию [Текст]: пособие для воспитателя дет. сада / Э. П. Короткова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1982. – 128 с.
6. Лурия, А. Р. Язык и сознание [Текст] / А. Р. Лурия. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1998. – 335 с.
7. Глухова, В. П. Особенности формирования связной монологической речи детей старшего дошкольного возраста с общим речевым недоразвитием [Текст] / В. П. Глухова. – Автореферат канд. дис. – М., 1987.
8. Горбушина, Л. А. Выразительное чтение и рассказывание детям дошкольного возраста [Текст]: учебное пособие для учащихся педагогических училищ / Л. А. Горбушина, А.П. Николаичева. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – 175 с.
9. Поддьякова, Н. Н. Умственное воспитание детей дошкольного возраста [Текст] / Н. Н. Поддьякова, Ф.А. Сохина. – 2-е изд., дораб. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с
10. Леонтьев, А. А. Язык, речь, речевая деятельность [Текст] / А. А. Леонтьев. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с
11. Тихеева, Е. И. Развитие речи детей [Текст]: пособие для воспитателей детского сада / Е. И. Тихеева, Ф. А. Сохина. – М.: Просвещение, 1981. – 159 с.
12. Ушакова, О. С. Проблема изучения речи дошкольника [Текст]: сб. науч. тр. / О. С. Ушакова. – М.: РАО, 1994. – 129 с.
13. Ушакова, О. С. Работа по развитию связной речи [Текст] / О. С. Ушакова // Дошкольное воспитание. – 1984. – № 10. – С. 9–14.
14. Сохина, Ф. А. Развитие речи детей дошкольного возраста [Текст]: пособие для воспитателя дет. сада / Ф. А. Сохина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1984. – 223 с.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №1(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.